માગશર સુદ ૧૪, શનિવાર તા. ૨૮-૧૨-૧૯૭૪
શ્લોક - ૮-૯-૧૦, પ્રવચન - ૧૮

.. જ્ઞાન છે. એને માનતો નથી. અને આ શરીર હું છું એમ એ માને છે. આ દેહ જડ. જાણનારો જુદો, છતાં એનાથી જુદી ચીજ છે એને પોતાની માને છે. આ મૂર્ખાઈ અનાદિની છે એમ કહે છે. આહાહા..! કહો, પોપટભાઈ! આહાહા..! છે?

'બહિરાત્મા...' પહેલો શબ્દ છે. બહિર્ એટલે કે ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા શરીર, વાણી, મનથી ભિન્ન છે અને એ કર્મથી પણ જુદો છે અંદર. ખરેખર તો આ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, કામ, ક્રોધના ભાવ થાય એ પણ એક વિકલ્પ અને આકુળતાના વિકારી ભાવ છે. એનાથી ભગવાન આત્મા અંદર જુદી ચીજ છે. સમજાણું કાંઈ? એ આત્માનું આવું સ્વરૂપ છે એમ કોઈ દિ' એણે જાણ્યું, માન્યું નથી. આહાહા..!

કહે છે કે એ '**બહિરાત્મા નરનારકાદિ પર્યાયો...**' નર એટલે આ મનુષ્ય, નારકી એટલે નીચે ગતિ છે નારકીની. આ માંસ ને દારૂને સેવે છે એ મરીને નરકે જાય છે. નીચે નરક યોનિ છે. ત્યાં અનંત વાર ઉપજ્યો છે. પોતે ચીજ શું છે એના ભાન વિના. સમ્યગ્દર્શન વિના કહો કે સમ્યગ્દર્શનમાં એનો વિષય જે પૂર્ણાનંદ પ્રભુ એની અસ્તિના ભાન વિના, એની હયાતીના ભાન વિના... આહાહા..! એણે આ શરીરને પોતાનું માન્યું. કારણ કે છે તો ચીજ ખરી. હવે જેવી રીતે છે એવી રીતે ખ્યાલમાં ન આવી ત્યારે જે એમાં નથી તે ચીજ હું છું એવું પોતાનું અસ્તિત્વ ત્યાં સ્વીકાર્યું. ન્યાય સમજાય છે કાંઈ? પોતે આત્મા તો અનંત આનંદ અને અનંત જ્ઞાન છે.

આ દેહમાં રહેલું તત્ત્વ જેને ચૈતન્ય કહીએ, જીવ કહીએ, આત્મા કહીએ એ તો અનંત આનંદ અને અનંત શક્તિ વીર્યની અને જ્ઞાનથી ભરેલો પદાર્થ છે. આહાહા..! એ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્મા છે. જ્ઞાનનો આનંદ અને જ્ઞાનનું સુખ એથી ભરેલું એ આત્મતત્ત્વ છે. એની જેને અનાદિથી ખબર નથી એ, આ શરીર તે હું એમ એ માને છે. શરીર નિરોગી તો કહે હું નિરોગી, શરીર રોગી તો કહે હું રોગી. મોહનલાલજી! કાંઈક પૈસા થયા પાંચ-પચ્ચીસ લાખ તો કહે હું પૈસાવાળો. નિર્ધન હોય ત્યારે કહે, અરે..! હું તો નિર્ધન. એ બધી અજ્ઞાનદશાએ માનેલી ભ્રમની ભ્રમણાની વાતું છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

કહે છે કે, '**નરનારકાદિ...**' નર નામ મનુષ્ય. આ દેહ છે એ જડ છે આ તો. આ તો માટી છે. આ કાંઈ આત્મા નથી. આહાહા..! એમ નરકનું શરીર છે નારકીનું એ જડ

છે. એમ સ્વર્ગનો દેવ છે એ પણ શરીર જડ છે અને તિર્યંચ તો દેખાય છે હાથી, ઘોડા શરીર છે એ તો માટી જડ છે. પણ પોતાનું હોવાપણું જે રીતે છે એ રીતે સત્તાના સ્વીકારમાં આવ્યો નહિ એટલે પોતાનું હોવાપણું ક્યાંક તો માનવું પડે એણે. ન્યાય સમજાય છે? જે રીતે જે સ્વરૂપે ભગવાન આત્મા, આ પોતે આત્મા ભગવાન, હોં! ભગવાન થઈ ગયા એ ભગવાનમાં રહ્યા. એ જે રીતે આત્મા અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતઆનંદ અતીન્દ્રિય સુખના ભંડારથી ભરેલો પ્રભુ છે. આહાહા..! અરે..! કોઈ દિ' એણે સાંભળ્યો પણ ન હોય. સમજાણું કાંઈ? એવા હયાતીવંત—સત્તાવંત-હોવાપણે જે રીતે આત્મા છે તે રીતના અજ્ઞાનને લઈને, આ હું છું એમ ન માનતા શરીર, વાણીની ક્રિયા આ ચાલુ છું, બોલુ છું એ બધી મારી ક્રિયા છે એમ અજ્ઞાની માને છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એ તો ૧૯ શ્લોકમાં તો આવે છે ને. સવારમાં સજ્ઝાય આવી ગઈ.

જે આ શરીર, જે આ ઉપદેશ ચાલે છે એ તો વાણીનો જડનો છે. અને જે વિકલ્પ ઉઠ્યો છે એ રાગ છે. કહે છે કે જે કોઈ પ્રાણી ઉપદેશમાં હું પરને ઉપદેશું છું એ હું છું (એમ માને છે). કેમ કે વાણી છે એ જડ છે. વાણી તો જડ અવાજ છે, આ ક્યાં ચૈતન્ય છે? અને અંદર વિકલ્પ ઉઠ્યો છે રાગ એ વિકારભાવ છે. એ કંઈ આત્માનો સ્વભાવ નથી. એ વિકાર અને ઉપદેશની ક્રિયા હું એ કરું છું. આહાહા..! શાંતિભાઈ! ઝીણી વાત છે, ભગવાન! આ તો બીજી વાત છે અનાદિ કાળથી.. તીર્થંકર પરમેશ્વર વીતરાગ કેવળજ્ઞાની પ્રભુએ જે આત્મા કહ્યો એની એને ખબર નથી.

'**નરનારકાદિ પર્યાયોને જ પોતાની સાચી અવસ્થા માને છે.**' છે? આ કથા નથી. આ શબ્દોમાં કેટલું ભરેલું છે. સમજાણું કાંઈ? પ્રભુ ચૈતન્યદ્રવ્યનો સ્વભાવ, એ કહેશે હમણાં, એને ભૂલીને અનાદિ અજ્ઞાનીઓ દેવ હો, નારકી હો, ઢોર હો, શેઠિયા હો, અબજોપતિ એ બધા અજ્ઞાની અનાદિથી આમ માની રહ્યા છે કે શરીર તે હું છું. ઉપદેશમાં તો ત્યાં સુધી ભાઈ! લીધું કે હું પાગલ છું. એય..! એ વિકલ્પ ને વાણી હું છું તો એ મિથ્યાત્વનું પાગલપણું છે. સમજાણું કાંઈ? પણ મિથ્યાત્વનું પાગલપણું ન હોય, વસ્તુનું ભાન હોય કે હું ચૈતન્ય છું, છતાં ઉપદેશનો વિકલ્પ જે ઉઠે છે, કહે છે.. આહાહા..! એ ચારિત્રદોષનું પાગલપણું છે. આહાહા..! આ તો મિથ્યાત્વનું પાગલપણું અત્યારે વર્ણવે છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

દેહદેવળમાં ચૈતન્ય ભગવાન ભિન્ન તત્ત્વ પડ્યું છે. જેનામાં પુણ્ય ને પાપના વિકલ્પ ને રાગની લાગણી પણ જેમાં નથી. એવો ચૈતન્યબિંબ પ્રભુ છે અંદર. આહાહા..! એની જેને ખબરું નથી એ શરીરાદિની દશાને પોતાની અવસ્થા માને છે. હું જુવાન છું, હું વૃદ્ધ થઈ ગયો, હું બાળ છું, હું સ્ત્રી છું, હું પુરુષ છું. પોપટભાઈ! બહુ કામ આવું આકરું. એનું હોવાપણું

તો ચૈતન્ય ભગવાન અનંત આનંદથી સંપન્ન છે. એ તો સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ સિદ્ધસ્વરૂપ છે. જે સિદ્ધ ભગવાન થયા એ ક્યાંથી થયા? એ દશા કંઈ બહારથી આવે છે? અંદરમાં આત્માના સ્વભાવમાં પૂર્ણાનંદ અને પૂર્ણ શુદ્ધતા પડી છે. આહાહા..! એનું અંતરમાં ભાન કરીને, એકાગ્ર થઈને એ સિદ્ધ પર્યાયની પ્રાપ્તિ વસ્તુમાં છે એમાંથી આવે છે. પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે. જે એમાં છે એમાંથી આવે છે. એને એમ ન જાણતાં.. આહાહા..! આ શરીરની અવસ્થા, રાગની અવસ્થા એ વાળો હું છું, એ બધો ભ્રમ અને અજ્ઞાન છે. એને પરમાત્મા બહિરાત્મા, મિથ્યાદૃષ્ટિ ચાર ગતિમાં રખડવાના ભાવવાળો (કહે) છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પોપટભાઈ! શું કરવું? આ બધા છ છોકરા, પૈસા કરોડો રૂપિયા.

મુમુક્ષુ :- છોકરા છોકરામાં, પૈસા પૈસામાં.

ઉત્તર :- પૈસા પૈસામાં. એ તો અનુભવ થઈ ગયો હતો ને ઓલા વખતે. આહાહા..! પ્રભુ! તું કોણ છો ભાઈ! તને ખબર નથી. તારી જાતની જાતને તેં ભાત પાડ્યા વિના જે તારામાં નથી એવી કજાત આ શરીર, વાણી, મન, પુણ્ય અને પાપના ભાવ એ તારી જાતના નહિ. આહાહા..! એ તો ભિન્ન જાતની ચીજ છે, ભગવાન! એને હું આ શરીર મારું અને શરીરથી કામ કરું, ચોવીસ કલાક શ્રમ લઉં છું ધંધામાં, દેહનો બરાબર સદુપયોગ કરું છું જડનો. અરે..! ભગવાન! એ શરીર જડ છે એનો ઉપયોગ તું શું કર? આહાહા..! એ શરીરની ક્રિયા હું કરી શકું છું, એ શરીરની અવસ્થા જ હું છું એમ અજ્ઞાનીએ અનાદિથી માની રાખ્યું છે. આહાહા..! છે?

'આત્માનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ તેનાથી ભિન્ન...' છે. દેહ આ માટીની આ અવસ્થાઓ એનાથી પ્રભુ અંદર આત્માની વાસ્તવિક ચીજ તો આનાથી જુદી છે. સમજાણું કાંઈ? ઘીનો ઘડો હોય ઘડો, પણ એ ઘડાથી ઘી તો જુદી ચીજ છે. કે બેય એક છે? એમ આ (શરીર) માટીનો ઘડો છે. પ્રભુ ચૈતન્યસ્વરૂપી આનંદકંદ છે એ ચીજ આ દેહના ઘડાથી ભિન્ન છે અંદર. એને સાંભળવાની ગરજ ક્યાં છે? મરી ગયો અનાદિ કાળથી. વાસ્તવિક ચૈતન્યના ભાન વિના ચોર્યાસીના અવતારમાં રખડતો, રઝળતો કોઈ ક્યાંય શરણ નથી, જ્યાં શરણ છે તેને ઓળખતો નથી. આહાહા..!

કહે છે, **'આત્માનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ તેનાથી...'** દેહની ક્રિયા આ હાલવું, ચાલવું, બોલવું આ બધું એનાથી તો જુદો છે. આ તો જડ છે. **'કર્મોપાધિરહિત,...'** છે. ભગવાન સ્વરૂપે અંદર છે. જડકર્મ છે એ તો એનામાં અભાવ છે. આ આંગળીમાં આ આંગળીનો અભાવ છે, આ આંગળીમાં આ આંગળીનો અભાવ છે. આ આંગળીમાં આ આંગળીનો ભાવ છે. એમ આત્મા આત્માના ભાવે છે, એ કર્મના ભાવથી રહિત છે. આહાહા..! કેમ

બેસે માણસને? આહાહા..! ધર્મ કરો, ધર્મ કરો. પણ શું ધર્મ? કોણ કરે? ધર્મ કેમ થાય? સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, '**કર્મોપાધિરહિત,...**' ચૈતન્યદળ શુદ્ધ આહાહા..! પાણીનો કળશો હોય છે એ કળશાથી પાણી ભિન્ન છે. કે કળશો અને પાણી બે એક છે? એમ ચૈતન્યરસ આત્મા, સમજણનો પિંડ પ્રભુ ચૈતન્યરસ આત્મા અને આ દેહના રજકણોથી તો તદ્દન ભિન્ન છે. આહાહા..! મોહનલાલજી! ક્યારે ભિન્ન છે? અત્યારે. ઈ માન્યું નથી, એમ કહે છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- દેહ ભિન્ન છે એ છૂટો પડીને વયો જાય છે. એ તો મરવા વખતે, દેહ છૂટતા હં.. હં.. થાય. જાવ. પણ એથી દેહ ને આત્મા એક છે અત્યારે? અને તેથી કહે છે મરતા પણ કે એ જીવ ગયો. શરીર ગયું એમ કહે છે? પાછો થયો. વળી આ કાઠિયાવાડી ભાષામાં કહે. પાછો બીજે અવતાર ધરશે મરીને. અરેરે..! જાતને જાણ્યા વિના આ જડની જાતને પોતાની માની એનો અહંકાર કરી, જે કર્મની ઉપાધિથી રહિત પ્રભુ અંદર છે... આહાહા..! 'શુદ્ધ' છે, પવિત્ર છે. ભગવાન આત્મા તો આનંદસ્વરૂપ છે, જ્ઞાનની મૂર્તિ છે, પવિત્રતાનો પિંડ છે, એ શુદ્ધ છે. આહાહા..! પુણ્ય ને પાપના ભાવ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો ભાવ પુણ્ય એ અશુદ્ધ છે. હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય ભોગ એનો જે ભાવ તે પાપરૂપી અશુદ્ધતા છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજાનો ભાવ એ પુણ્યરૂપી અશુદ્ધતા છે. આહાહા..! બેય અશુદ્ધતાથી પ્રભુ ભિન્ન છે. આમાં ધંધા આડે તો કાંઈ સૂઝ્યું નહોતું, મોહનલાલજી! રળો.. રળો.. બે, પાંચ, પચાસ લાખ થયા. ધૂળ થઈ એટલે જાણે ઓહોહો..! જાણે હું કમાણો. પોપટભાઈ! આહાહા..! આ છેને આ મલૂકચંદભાઈ! નહિ જાડા બેઠા? એના દિકરા છે મુંબઈમાં. તમે નામ સાંભળ્યું છે? પુનમચંદ મલૂકચંદ. આ જાડા બેઠાને પાછળ? પુનમચંદ મલૂકચંદ ચાર-પાંચ કરોડ રૂપિયા છે એની પાસે. આમના દીકરા પાસે. મુંબઈમાં મોટા બાવીસ-બાવીસ માળના મકાન કરે છે. પુનમચંદ મલૂકચંદભાઈ. આ મલૂકચંદભાઈ. એનો હક નહિ પણ હોં ત્યાં ઓલામાં. આહાહા..! અરે..! કોનો હક ભાઈ? કઈ ચીજમાં તું છો તે તારો હક ત્યાં લાગુ પડે? સમજાય છે કાંઈ?

અહીં કહે છે કે, ભગવાન અંદર દેહની અવસ્થાને 'હું' માને પણ એ તું નહિ, ભાઈ! આહાહા..! તારાથી જુદી ચીજ પડે તે તારી નહિ. બરાબર છે? લોજિકથી તો (કહેવાય છે). આ તો જુદું પડી જાય છે. આનો નાશ થઈ જાય છે. આહાહા..! અને ખરેખર તો કર્મ પણ જુદા પડી જાય છે. અને ખરેખર તો પુણ્ય અને પાપના મેલ ભાવ પણ જુદા પડી જાય છે. આહાહા..! જુદા પડે તે તું નહિ અને તું તે જુદા પડે એમાં આવ્યો નથી.

અરેરે..! મૂળની ખબર ન મળે અને બધે હાંકે રાખ્યા છે. દુનિયાના ડાહ્યા અને દુનિયાના ડહાપણ. પોપટભાઈ! હસમુખભાઈ બહુ ડાહ્યા કહેવાય તમારા ઘરમાં. એમના દીકરા ડાહ્યા છે. આપણે આ નહિ? આ અક્ષરનું.. શું કહેવાય? મશીન. એમના મોટા દીકરા ત્યાં ઇટાલીને? ઇટાલી. ઇટાલી ગયા હતા. છ છોકરા કરોડોપતિ. એક છોકરો ગયો હતો ને વીસ હજાર ખર્ચ્યા. ૨૯ હજારનો સંચો આવ્યો છે અને ૧૯ હજારના ટાઈપને એ બધું મહેનત એણે કર્યું છે, હોં! વાતની તો આપણને ખબર પણ નહિ. એ કહેવું 'એ લાવ્યો' એ પણ વ્યવહારની વાતું છે. એ ચીજ એ કાળે પોતે અહીંયાં આવવાની હતી જ. સમજાય છે કાંઈ? કેમ કે એ જડની ચીજમાં એ ક્રિયાવતી નામની શક્તિ છે કે જેને લઈને એ રૂપાંતર થઈ, બદલતી થઈ જ્યાં જવું હોય ત્યાં જાય છે. આહાહા..! ભારે કામ, ભાઈ!

અહીં કહે છે, ભગવાન તો શુદ્ધ સ્વરૂપ છે ને પ્રભુ! ચૈતન્યરૂપ છેને એ તો. '**ચૈતન્યમય...**' છે. ચૈતન્યવાળો એમ નહિ. જાણકમય, જાણકમય. જેમ સાકર ગળપણમય, ગળપણવાળી એમાં ભેદ પડી જાય છે. પણ સાકર ગળપણમય (છે). એમ ભગવાન આત્મા ચૈતન્યવાળો એમ નહિ. ચૈનત્યમય (છે). સમજાણું કાંઈ? આવી વાતું. આ કથા. આવી ધર્મ કથા. ઓલા એમ કહે, દયા પાળો, વ્રત પાળો, અપવાસ કરો, આ મંદિર કરો. તમારે ભભૂતભાઈએ મંદિર કરાવ્યું ને? ત્યાં આવવાના છીએને, સોળ દિ' રહેવાના છીએ. ચૈત્ર સુદ તેરશનું મુહૂર્ત છે. આવી ગયા. અહીં આવી ગયા છે. ભભૂતભાઈ આવી ગયા છે. પહેલા ... આવ્યા હતા ત્યારે એમને બુખાર આવ્યો હતો. જુગરાજજી આવ્યા. ત્યારે બધા વિનંતી કરવા ટાણે એને તાવ આવી ગયો. એના ભાઈ આવ્યા હતા નાના. અને પછી પોતે આવી ગયા. ફરી આવી ગયા. ભભૂતમલ. આઠ લાખ નાખ્યા છે આમાં મંદિરમાં. ચાર લાખ જુગરાજજીએ. જુગરાજજી સ્થાનકવાસી છે. .. દિગંબર મંદિર બાર લાખનું કર્યું, બેંગલોર. અહીંથી જવાના છીએ. ચૈત્ર સુદ તેરશનું ત્યાં મુહૂર્ત છે. સોળ દિ' ત્યાં રહેવાના છીએ. ઈ અહીં કહે છે કે આઠ લાખ મેં ખર્ચ્યા. એ તો જડ છે. મંદિર મેં બનાવ્યું. એ તો પરવસ્તુ છે. પરવસ્તુને કોણ બનાવે ને કોણ રચે? ભારે ગજબ વાતું બાપુ! આવી. સમજાણું કાંઈ? કેમ કે એ તો ચૈતન્યમય વસ્તુ છે. આત્મા તો ચૈતન્યમય છે. એ જડમય નથી. જડથી તો ભિન્ન છે. સમજાણું કાંઈ?

'**ટંકોત્કીર્ણ એક જ્ઞાતા...**' આહાહા..! આમ જેવી ચીજ છે એવો અંદર શાશ્વત વસ્તુ છે. '**એક જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા છે,...**' જાણનાર-દેખનાર ભગવાન જગતની આંખ્યું છે. જગત તે જ્ઞેય છે, ભગવાન આત્મા તેનો જ્ઞાતા-જાણનાર છે. જ્ઞેયથી જ્ઞાતા ચીજ ભિન્ન છે. જ્ઞાતા જ્ઞેયમાં નથી, જ્ઞેય જ્ઞાતામાં નથી. આહાહા..! આવો તે કયો ધર્મ? બાપુ! તને ખબર નથી ધર્મની, ભાઈ! એ આત્મા શું ચીજ છે એ આ રીતે જાણી શકાય. અંદર જાણનાર-દેખનાર

એ આત્મા છે. એ એકરૂપ છે એમ કહેવું છે. એ કહ્યુંને?

'**એક જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા છે, અભેદ્ય છે,...**' એટલે શું કહ્યું? વસ્તુ છે અનંત આનંદ, અનંત શાંતિ આદિ સ્વચ્છતા, શુદ્ધતા ચૈતન્યમય. એમાં એ વસ્તુ અને વસ્તુની શક્તિઓ જ્ઞાન-આનંદ એવો પણ ભેદ નથી. અભેદ વસ્તુ છે. સાકરમાં ગળપણ અને સફેદાઈથી સાકર એકરૂપ છે. સાકરમાં ગળપણ અને સફેદાઈથી સાકર એકરૂપ છે. એમ ભગવાન આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનમયથી એકરૂપ છે. કો'ક દિ' સાંભળ્યું હોય, મોહનલાલજી! એટલે બધું.. કોઈ દિ' પણ ક્યાં જગતની મજૂરી આડે નવરાશ ક્યાંથી? નવરો ક્યાંથી? નહિ બાબુભાઈ! મજૂરી-મજૂરી અમે તો કહીએ, મોટી મજૂરી. મોટા મજૂરો આ બધા કરોડોપતિઓ અને અબજોપતિ. આ ચોવીસ કલાકમાં દસ કલાક મહેનત કરે. આમ કરો.. આમ કરો.. આમ લાવો.. કેટલા પૈસા થયા? આવક કેટલી થઈ? ઉઘરાણી કેટલી છે? મૂડી કેટલી બાકી? આવા વિકલ્પની જાળું કરી જીવને ચૈતન્યને એણે મારી નાખ્યો. એટલે શું? કે જે રીતે ચૈતન્ય છે જ્ઞાનમય, શુદ્ધમય, અભેદ એ રીતે એનું જીવવું એટલે ટકવું છે. એવું ટકવું ન માનતા, આ રાગ ને શરીરની ક્રિયા હું કરું એથી હું ટકી રહ્યો છું, તો એ ટકતા તત્ત્વનો નકાર કર્યો તો એ જ એની હિંસા છે. ટકતા ભાષા સમજાય છે ગુજરાતી? ટકતું તત્ત્વ એટલે? જે છે. આ તો જુદી જાત છે, બાપુ! દુનિયાની કથા દયા પાળો અને વ્રત પાળો એ એને ઝટ દઈને સમજાય. એમાં કાંઈ છે નહિ સમજવાનું.

અહીં તો કહે છે કે એ દ્રષ્ટા અને જ્ઞાતા અભેદ ચીજ. સત્તા મહાપ્રભુ એનો સ્વીકાર નહિ કરતાં, દેહની ક્રિયા એ હું, રાગ તે હું—એના સ્વીકારમાં આ પરમાનંદની મૂર્તિ ચૈતન્યનું ટકવું જે હયાતી છે એનો એણે નકાર કર્યો છે. બસ! નકાર કર્યો એ જ હિંસા. આહાહા..! છે એ નહિ. નથી તે હું. વાત સમજાય છે કાંઈ? ભારે ઝીણી વાતું, બાપુ! આ તો લોજિકથી તો વાત ચાલે છે પણ હવે સમજવું તો એને છે ને. વસ્તુ છે ચૈતન્યસ્વરૂપ જ્ઞાનમય, આનંદમય, શાંતમય વીતરાગસ્વરૂપે બિરાજમાન છે. એવા તત્ત્વની જે હયાતીવાળી ચીજ એ હું નહિ. એટલે કે એવડો હું નહિ, એટલે કે એનું જે જીવન આવું પૂર્ણ છે એ નહિ. (આમ માનવું) એ જ હિંસા (છે). એ જ મિથ્યાત્વના ભાવ ને જીવે અંદરમાં હિંસા કરી. આહાહા..! પરની હિંસા કોણ કરી શકે? પરની દયા કોણ પાળી શકે? બાપુ! એ વાતો ઝીણી, ભાઈ! સમજાણું કાંઈ? એવા જીવને એણે અભેદ છે એને ન માન્યો. આહાહા..!

'**અનંતજ્ઞાન તથા અનંતવીર્યથી યુક્ત છે...**' અનંત જાણવું જેનું સ્વરૂપ છે, જાણવું જેનું સ્વરૂપ છે એ સ્વરૂપની હદ નથી. જાણવું જેનો સ્વભાવ છે એ સ્વભાવની મર્યાદા નથી. જેનું જાણવું સ્વભાવ તે અનંત છે. આહાહા..! '**તથા અનંતવીર્ય...**' એ પૂર્ણાનંદની

અનંત શક્તિઓને ટકાવી રાખીને પૂર્ણ શુદ્ધની રચના કરે એવો અનંતવીર્યનો નાથ આત્મા છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ ત્રિલોકનાથ એણે કેવળજ્ઞાનમાં આ આત્માની ચીજની આટલી મોટપ જોઈ છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

'અને અચલ સ્થિતિરૂપ છે-' અચલ સ્થિતિ. ધ્રુવપણું છે એ કદી ચળતું નથી. નિત્યાનંદ પ્રભુ, નિત્યાનંદ પ્રભુ, નિત્ય જ્ઞાનસ્વરૂપી પ્રભુ, એનું એના સ્વરૂપમાંથી કોઈ દિ' ચળવું થતું નથી. આહાહા..! આવી વાત. ભાઈ, અમારે ધર્મ સમજવો છે. પણ એ ધર્મ આમ થાય. ધર્મ કરનારો, ધર્મ કરવો છે તો દશામાં-પર્યાયમાં-અવસ્થામાં, પણ એ કરનારાનું તત્ત્વ કેવડું, કેટલું છે? એની સમજ વિના ધર્મ ક્યાં કરીશ તું? આહાહા..!

કહે છે, **'અચલ સ્થિતિરૂપ છે-આવું ભેદજ્ઞાન (વિવેકજ્ઞાન) તેને હોતું નથી,...'** કોને? કે જેને આ શરીરની અવસ્થા તે હું, આ ભાષા ચાલે છે તે હું, એવી જેની શ્રદ્ધા છે એને એનાથી ભિન્ન મારું અનંત જ્ઞાનમય તત્ત્વ છે, એવો વિવેક અને ભેદજ્ઞાન એને છે નહિ. ધ્યાન રાખજો ભાઈ! આ તો શબ્દે શબ્દ તોળીને આવતા હોય છે. આહાહા..! જે આ શરીરને, વાણીને, મનને પોતાના માને, એ અવસ્થા-દશા મારી છે એમ માને, એને એ દશાથી ભિન્ન અનંત જ્ઞાન-દર્શનવાળું તત્ત્વ એને ભેદજ્ઞાનથી જાણવામાં આવતું નથી. એ એને જ પોતાનું માની રહ્યો છે. આહાહા..! કહો, મલૂકચંદભાઈ! મુંબઈમાં તો ઝપાટા વાગતા હોય. મોટરું હાલતી હોય ને કૂતરાની જેમ ભસતા હોય. એય... આમ કરો, એય.. આમ કરો. ઘોડાની જેમ દોડવું.

મુમુક્ષુ :- એક રહી ગયું, ગધેડાની માફક.

ઉત્તર :- ગધેડાની માફક. આહાહા..! મોહમયી નગરી કીધી છે ને?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા, વાત સાચી. શ્રીમદ્દે કહ્યું છેને મોહમયી નગરી. આહાહા..! મોહમયી-મોહમયી. રાગ... રાગ... રાગ.. દ્વેષ એમાં જ તત્પર રહ્યો છે આ જીવ. ઓહોહો..! ભગવાન આત્મા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવે કહ્યો, જાણ્યો અને કહ્યો એની એને ખબર ન મળે. જગતના ડહાપણની વાતું કરે. દેવનો દીકરો ઉતર્યો જાણે. આનું આમ થાય ને આનું આમ થાય. આહાહા..! પણ તું કોણ છો? ક્યાં છો? કેમ છો? ખબર છે?

મુમુક્ષુ :- ફલાણાનો દીકરો છે.

ઉત્તર :- આનો દીકરો, આ મારી મા, આનો હું બાપ, આ મારી બાયડી, એનો હું ધણી, આ મારા મકાન અને એનો હું સ્વામી, આ મારા પૈસા અને મારા રળેલા. લ્યો, એ હું. આહાહા..! પ્રભુ ભૂલ્યો છે, એ ભીંત ભૂલ્યો છે, હોં! નીકળવું જોઈએ બહાર, એને

ઠેકાણે ભીંતમાં આમ રસ્તો ભાળ્યો ને ત્યાં ભાગ્યો. ત્યાં ભીંત આવી આડી. ચૈતન્ય ભગવાન શાંતનો સાગર છે. પૂર્ણ જ્ઞાનથી ભરેલો પદાર્થ છે. એને શરીરની, વાણીની અવસ્થાને પોતાની માનનાર એનાથી ભિન્ન ન માન્યો. તે જ હું છું એમ માન્યું. આહાહા..! **'તેથી તે સંસારના પર પદાર્થોમાં...'** સંસારના પરપદાર્થો-શરીર, વાણી, કર્મ, બાયડી, છોકરા, કુટુંબ એ બધું પર છે એ તો. એના ક્યાં હતા? આહાહા..! **'તથા મનુષ્યાદિ પર્યાયોમાં...'** મનુષ્યાદિ શરીરની દશાઓમાં **'આત્મબુદ્ધિ કરે છે-તેને આત્મા માને છે.'** લ્યો! આહાહા..!

'જીવ જે જે ગતિમાં જાય છે...' જીવ જે જે ગતિમાં જાય છે. મનુષ્યગતિમાં, નારકીની ગતિમાં, પશુગતિ આ ઘોડા, ગાય અને સ્વર્ગગતિ. **'તે તે ગતિને અનુરૂપ જુદો જુદો સ્વાંગ (વેષ) ધારણ કરે છે.'** આહાહા..! મનુષ્યનો સ્વાંગ આ દેહ જડ આવો, નારકીનું શરીર આમ કુબડું, રોગી, દુઃખી. અહીંથી મરીને રાજા હોયને મોટા? કરોડોપતિ માણસો અને રાજા મરીને ત્યાં નરકમાં પાર્લામેન્ટ ઘડાય છે. સમજાણું કાંઈ? લોઢાનો ગોળો ભારે હોય અને પાણી ઉપર મૂકો તો ક્યાં જાય? એમ જેણે આત્માના ભાન વિના મોટા પાપ કર્યા હોય છે. હિંસા, માંસ, દારૂ, શિકાર એવા લંપટીઓ મરીને હેઠે નરકમાં જાય છે. એ નરકની ગતિમાં જાય ત્યારે હું નરક છું એમ માને છે અજ્ઞાની. આહાહા..! મનુષ્યની ગતિમાં આવ્યો ત્યારે હું મનુષ્ય છું એમ માને છે. દેવગતિમાં ગયો ત્યારે હું દેવ છું એમ માને છે. આહાહા..! છે?

'તે ગતિને અનુરૂપ...' એટલે તે ગતિને યોગ્ય. **'જુદો જુદો સ્વાંગ (વેષ) ધારણ કરે છે. આ સ્વાંગ અચેતન છે,...'** શરીર, વાણી, મન બધા અચેતન ભેખ છે. એ કાંઈ ચૈતન્યનો ભેખ નથી. આહાહા..! **'જડ છે...'** આ તો બધા જડ છે. **'ક્ષણિક છે.'** ક્ષણે ક્ષણે પલટતી ચીજ આત્માના સંબંધ વિનાની ચીજ છે આ તો. આહાહા..! **'તે વેષને ધારણ કરનાર જીવ, તેનાથી ભિન્ન, શાશ્વત, જ્ઞાનસ્વરૂપ ચેતન દ્રવ્ય છે. અજ્ઞાનીને પોતાના વાસ્તવિક સ્વરૂપનું ભાન નથી, તેથી તે બાહ્ય વેષને જ જીવ માની તે પ્રમાણે વર્તાવ કરે છે.'**

હવે આ મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશકનો પેરેગ્રાફ છે ને? મોક્ષમાર્ગ. ટોડરમલનું લખાણ છે. ટોડરમલજી. મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક પુસ્તક છે. મોહનલાલજી! મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક જોયું છે? નામ સાંભળ્યું નહિ હોય. મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક ટોડરમલજીનું છે પુસ્તક. ટોડરમલ થઈ ગયા. એમણે બહુ સરસ પુસ્તક બનાવ્યું છે. મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક. ગૃહસ્થી હતા. બહુ જ શાસ્ત્રોમાંથી દોહીને, દોહન કરીને બનાવ્યું છે. એનો આધાર આપે છે.

'અમૂર્તિક પ્રદેશોનો પુંજ પ્રસિદ્ધ જ્ઞાનાદિ ગુણોનો ધારક...' કહે છે કે આ તો

ભગવાન આત્મા તો અમૂર્ત છે. એમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ નથી. અમૂર્તિક પ્રદેશ. અસંખ્ય પ્રદેશ છે એ. સાંકળી હોય ને? સોનાની સાંકળી. સાંકળીના જેમ મકોડા હોયને મકોડા? હજાર મકોડાની સાંકળી. આ સાંકળી સમજો છો? શું તમારે કહે છે? સાંકળી અમારે તો કહે છે. એ હજાર મકોડાની (હોય), એમ આત્મા અસંખ્ય પ્રદેશી આત્મા છે. જેમ હજાર મકોડાની આખી સાંકળી અને મકોડો મકોડો એક એક ભિન્ન (છે). એમ ભગવાનમાં અસંખ્ય પ્રદેશ છે આત્મામાં અંદર. એક રજકણ મૂકો રજકણ પોંઈટ આ ટૂકડો છેલ્લો. અહીં મૂકો એટલી જગ્યાને ત્યાં પ્રદેશ કહે છે. અહીં બીજો પ્રદેશ, ત્રીજો પ્રદેશ, ચોથો પ્રદેશ એવા અસંખ્ય પ્રદેશ આત્મા છે. અસંખ્ય પ્રદેશ-દેશવાળો આત્મા છે એમ કહે છે. એ સમજે નહિ. ઈ કહે છે.

'અમૂર્તિક પ્રદેશોનો પુંજ...' શ્રીમદ્‌માં આવે છે એક. 'શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યઘન, શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યઘન...' મારે અહીં અટકવું છે. એ તો બધી ખબર છેને પછી. શુદ્ધ છે ભગવાન આત્મા, બુદ્ધ છે-જ્ઞાનની મૂર્તિ છે અને ચૈતન્યઘન છે. એ પ્રદેશ છે. સમજાણું કાંઈ? આત્મસિદ્ધિ જોઈ છે? શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની. આત્મસિદ્ધિ જોઈ નથી? ... યાદ નહિ હોય. એ ગુજરાતી થયેલું છે. ગુજરાતીમાં છે. ૩૫ વર્ષ પહેલા (સંવત) ૧૯૯૫માં એનું વ્યાખ્યાન થયું હતું. ગુજરાતીમાં. બહુ સરસ છે. ૧૯૯૫માં રાજકોટ ચોમાસું હતું ને? ત્યારે ગાંધીજી વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા હતા. મોહનલાલ ગાંધી, નહિ? કસ્તુરબા, પેલા દેસાઈ એની સાથે ભેગો હતો ને ઓલો? મહાદેવ દેસાઈ. એ બધા આવેલા વ્યાખ્યાનમાં. ૯૫ની વાત છે. ૩૫ વર્ષ પહેલાં, ૩૬ વર્ષ પહેલાં. એ વખતનું વ્યાખ્યાન છે લખેલું, બહુ સરસ. પાંચેક હજાર, છ હજાર પુસ્તકો છપાવ્યા. થોડા પડ્યા છે. એ આત્મસિદ્ધિ બનાવી છે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે. ૧૪૨ શ્લોક. એમાં આ શ્લોક છે.

શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યઘન, સ્વયં જ્યોતિ સુખધામ,
બીજું કહીએ કેટલું કર વિચાર તો પામ.

શુદ્ધ છે, ભગવાન આત્મા પવિત્રનો પિંડ છે, ભાઈ! એમાં મેલ નથી. આહાહા..! પાણીમાં મેલ હોય એ પાણી નહિ. પાણીમાં કાદવનો મેલ દેખાય એ પાણી નહિ. પાણી તો નિર્મળ છે. એમ ભગવાન આત્મા શુદ્ધ નિર્મળ છે અને બુદ્ધ છે-જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. ચૈતન્યઘન છે. ઘન નામ અસંખ્ય પ્રદેશનો પિંડ છે. આ પ્રદેશ કીધા ઈ. એ સાંભળ્યું ન હોય. જય ભગવાન નારાયણ. અસંખ્ય પ્રદેશ શું અને આ શું બોલે છે? તત્ત્વની વાત જ આખી ગુમ થઈ ગઈ અને થોથા ઉપરના રહી ગયા. આ ક્રિયા ને આ ક્રિયા ને આ ક્રિયા. આહાહા..!

કહે છે કે **'અસંખ્ય પ્રદેશોનો પુંજ પ્રસિદ્ધ...'** પ્રસિદ્ધ છે. આત્મા આવો એ પ્રસિદ્ધ

છે. '**જ્ઞાનાદિ ગુણોનો ધારક...**' જાણવું, આનંદાદિ શક્તિનો ધારનાર. આહાહા..! '**અનાદિનિધન...**' અનાદિ અ-આદિ. અ-નિધન એમ શબ્દ લેવો. અણ-આદિ, અ-નિધન. આદિ નહિ અને નિધન એટલે મૃત્યુ નહિ-અંત નહિ. અનઆદિ-અનિધન. નિધન નામ અંત. અ-નિધન. આદિ વિનાનો અને અંત વિનાનો. સમજાણું કાંઈ?

એક માણસ આવ્યો હતો. વેપારી મોટો હતો. ૨૦-૨૫ લાખનો આસામી હતો. એને દુકાન કરવી હશે. આવ્યો હતો. અહીં તો ઘણા આવે છે ને જુવાન-બુવાન. એને મેં એટલું પૂછ્યું, આ આયુષ્ય ગણાય ૫૦-૬૦-૭૦, એ શરીરના કે આત્માના? કે મને કાંઈ ખબર નથી. આ ૨૫ લાખનો આસામી. મોટો ધંધો. દુકાન છે જામનગરમાં. અહીં આવ્યો હતો. આવે તો ખરા, બધા આવે. કહ્યું, આ શરીરનું આયુષ્ય કહેવાય, સ્થિતિ કહેવાય કે ૬૦ વર્ષનો, ૭૦ વર્ષનો એ શરીરનું કે આત્માનું? આત્મા તો અનાદિઅનંત છે. આ તો શરીરની સ્થિતિની વાતું ચાલે છે. ૫૦ વર્ષનો, ૬૦ વર્ષનો, ધૂળનો. પણ દુનિયા રળવા અને ભોગ આડે નવરો ક્યાં છે એ. શું ચીજ છે એને સમજવા માટે ક્યાં નવરાશ મળે? મરવા આડે જીવવાની નવરાશ ક્યાં મળે છે એને? આહાહા..!

કહે છે કે '**અનાદિનિધન વસ્તુ પોતે (આત્મા) છે,...**' આહાહા..! તત્ત્વ છે, પદાર્થ છે, વસ્તુ છે. વસ્તુ એટલે? જેમાં જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ આદિ અનંત ગુણો વસેલા છે. આહાહા..! વસ્તુ છે. વસ્તુ એટલે? આ વાસ્તુ લે છે ને? શેમાં લે? ઝાડ ઉપર કે મકાનમાં? એમ આ વસ્તુ પ્રભુ છે. વસ્તુ એટલે? જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ, સ્વચ્છતા, પ્રભુતા, કર્તૃત્વ, ભોક્તા એવા એવા અનંતા ગુણો જે સ્વભાવ-શક્તિ એમાં વસેલી છે. માટે તેને વસ્તુ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? સમજાણું કાંઈ એ વિસામાનો શબ્દ છે. બોલે એમાં કો'ક કો'ક વાક્યો હોય ને એવા. સમજાય છે? એક છોકરો કહેતો હતો પાંચ-છ વર્ષનો. ક્યાં મુંબઈને? સમજાય છે (બોલે છે) એ મહારાજ ક્યાં છે? સાંભળવા આવ્યો હશે. વારંવાર આવે ને? વાક્યનો વિસામો છે એ. સમજાય છે? કેમ કે સમજ્યો નથી અનંત ભવમાં કોઈ દિ'. સમજાણું કાંઈ? સાધુ થયો, ક્રિયાકાંડ કર્યા, પંચ મહાવ્રત પાળ્યા એ બધી જડની ક્રિયા અને રાગની ક્રિયા, એ આત્માની નહિ. ચૈતન્યઘન ભગવાન આત્મા પરથી તદ્દન જુદો. આહાહા..! એ આત્માને વસ્તુ કહે છે.

'**તથા...**' હવે આ આવ્યું આ. '**મૂર્તિક...**' આત્મા અમૂર્ત. ત્યારે આ મૂર્ત. દેખાય છે ને? વર્ણ, ગંધ, આ જડ વર્ણ દેખાય છે આ તો. '**મૂર્તિક પુદ્‌ગલ દ્રવ્યોનો પિંડ...**' જડ રૂપી પુદ્‌ગલોનો પિંડ '**પ્રસિદ્ધ જ્ઞાનાદિરહિત...**' બેયમાં પ્રસિદ્ધ મૂક્યું. ઓલામાં હતું ને? ભાઈ! '**પ્રસિદ્ધ જ્ઞાનાદિગુણોનો ધારક....**' આ '**પ્રસિદ્ધ જ્ઞાનાદિરહિત...**' પ્રસિદ્ધ

એટલે આમાં જ્ઞાન ક્યાં છે? આને છે જ્ઞાન આમાં? આ તો જડ છે.

‘નવીન જ જેનો સંયોગ થયો છે.’ બીજી ગતિમાંથી આવ્યો ત્યારે આ શરીરનો નવો સંયોગ થયો છે. બીજી ગતિમાંથી આવ્યો ને અહીંયાં? ત્યારે આત્માને જૂનું શરીર છૂટી ગયું. આ બીજો સંયોગ નવો થયો. આહાહા..! હજી પુનર્જન્મ છે, રખડે છે એના પણ ઠેકાણા નથી. લ્યો ત્યારે પુનર્જન્મ (છે). લ્યો, માની લે નહિ. વસ્તુ છે. અનાદિઅનંત વસ્તુ છો. એ નવા નવા શરીરના સંયોગો ધારણ કરીને, ધારણ નામ સંબંધમાં આવીને ચોર્યાસીમાં રખડે છે. સમજાણું કાંઈ? એ કહે છે.

‘નવીન જ જેનો સંયોગ થયો છે.’ એટલે શું કહે છે? કે અંદર આત્મા જે છે એમાં તો જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ નવીન નથી. એ તો વસ્તુમય છે. પણ આ શરીરનો તો નવો સંયોગ થયો છે. માતાના પેટમાં આવ્યો બીજા ભવમાંથી. સમજાણું કાંઈ? વીર્યનું બિંદુ અને ૠતુનું બિંદુ બે ભેગા થઈને આમાં ઉપજ્યો, બીજામાંથી આવીને. આહાહા..! શાસ્ત્રમાં બધું લખાણ છે. સાત દિ’એ આ થાય, પહેલા બિંદુ આવે પછી સાત દિ’એ જરી .. થાય .. પછી મહિને પછી અવયવ જરી થાય. એમ કરતા કરતા નવ મહિને શરીરનો અવતાર થાય, આ દેહનો. ત્યારે એને એમ થાય કે હું જન્મ્યો. તું જન્મ્યો? આ તો સંયોગ નવો થયો શરીરનો. શરીરની ઉત્પત્તિ થઈ સંયોગમાં. તારી ઉત્પત્તિ છે એમાં? ઈ પણ ક્યાં ખબર છે? એમ ને એમ આંધળેઆંધળું. અનાદિથી ચૈતન્યની જાતને જાણ્યા વિના અંધો અંધ પલાય. આંધળો દેખાડે અને આંધળો ચાલે. પડે ખાડમાં. એમ ચૈતન્યના ભાન વિના અને કરાવનારા પણ એ કહે, આ કરો... આ કરો.. આ કરો. પણ ચૈતન્ય કોણ છે એના જ્ઞાન વિના એ અંધારામાં રખડી રહ્યો છે. આહાહા..!

‘નવીન જ જેનો સંયોગ થયો છે એવા શરીરાદિ...’ શરીર, વાણી, મન **‘પુદ્‌ગલ કે જે પોતાનાથી પર છે-એ બન્નેના સંયોગરૂપ નાના પ્રકારના મનુષ્ય-...’** નાના એટલે અનેક. **‘નાના પ્રકારના મનુષ્ય-તિર્યંચાદિ પર્યાયો હોય છે...’** કીડી, મકોડા, હાથી આ બધા જુઓને. શરીર એવા થાય નવા નવા. આત્મા તો છે ઈ છે અનાદિનો. ભાન ન મળે એટલે ભ્રમણામાં પાપ નવા બાંધીને આવા શરીર નવા નવા કરતો આવે છે. દ્રવ્યલિંગી સાધુ પણ અનંત વાર થયો છે. નગ્ન મુનિ પંચ મહાવ્રતધારી. પણ એ પંચ મહાવ્રત તો વિકલ્પ છે, રાગ છે, આસ્રવ છે. એને એણે ધર્મ માન્યો હતો. એવા ભેખ અનંત વાર ધારણ કર્યા.

ત્યાં તો એવી વાત ચાલતી હતી કે એવા દ્રવ્યલિંગ એટલી વાર ધારણ કર્યા કે એવા દ્રવ્યલિંગે મરીને દરેક ક્ષેત્રમાં અનંત વાર જન્મ્યો અને મર્યો છો, બાપુ! આહાહા..! તેં કોઈ

ક્ષેત્ર બાકી રાખ્યું નથી. ચૌદ બ્રહ્માંડમાં બધે એકેક ઠેકાણે અનંત વાર અવતર્યો અને અનંત વાર મર્યો ત્યાં. એ ભ્રમણા મિથ્યાત્વને લઈને. આહાહા..! જે ચીજ છે એના ભાન વિના જ્યાં ત્યાં માની બેઠો. આહાહા..! દયાની પર્યાય દયાના ભાવ આવ્યા તો કહે મેં ધર્મ કર્યો. દયાનો ભાવ તો રાગ છે. આહાહા..! રાગ છે એ તો હિંસા છે. એઈ..! પોતાના સ્વરૂપનું અસ્તિત્વ જે છે પૂર્ણાનંદ, એમાં એ રાગ છે એ તો શાંતિને હણે છે. આહાહા..! એને પોતાનું સ્વરૂપ માન્યું.

'**પોતાનાથી પર છે-એ બન્નેના સંયોગરૂપ નાના પ્રકારના મનુષ્ય-તિર્યંચાદિ પર્યાયો હોય છે તે પર્યાયોમાં આ મૂઢ જીવ અહંબુદ્ધિ ધારી રહ્યો છે,...**' આમ અહં જે જોઈએ અંદર પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપે અહં ત્યાં જોઈએ, એને ઠેકાણે અહીંયાં હું એમ માની રહ્યો છે. '**સ્વ-પરનો ભેદ કરી શકતો નથી.**' રાગ અને શરીર-બે જુદી ચીજ છે. ભગવાન ભિન્ન ચીજ છે. ભગવાન એટલે આત્મા. ભગવાન તરીકે બોલાવ્યો છે આચાર્યોએ. ૭૨ ગાથામાં. ભગવાન આત્મા. આહાહા..! પામરને પ્રભુ તરીકે બોલાવ્યો. એને રુચે નહિ. ૭૨ ગાથામાં એમ આવે છે, સમયસાર. ભગવાન આત્મા...! આહાહા..!

પુણ્ય અને પાપના ભાવ એ અશુચિ છે. પુણ્ય-શુભ-અશુભભાવ એ અશુચિ છે, મેલ છે. ભગવાન આત્મા નિર્મળાનંદ છે એમ આવે છે એમાં. ઘણી વાર કહેવાણું છે. અહીં તો ૪૦ વર્ષ થયા. આ તો ૪૦મું વર્ષ ચાલે છે. ફાગણ વદ ત્રીજે ૪૦ પૂરા થશે અહીં. આહાહા..! સમયસાર ૧૭વાર વંચાઈ ગયું છે. ત્યાં કહ્યું છે કે પ્રભુ! તું કોણ છો? શરીર, વાણી, મન તો તું નહિ. પણ અંદર શુભ-અશુભભાવ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજાનો વિકલ્પ ઉઠે એ પણ અશુચિ છે, મેલ છે. અને આ રળવાનો, ભોગનો, કમાવવાનો, વ્યાજનો ભાવ ઉપજે પાપ, એ પાપભાવ પણ મેલ છે. એ અશુચિ છે. ત્યારે ભગવાન આત્મા નિર્મળાનંદ છે. એમ લીધું છે. આહાહા..! શું કહે! એક જણને ભગવાન કહેતા અરે..! ભગવાન આત્મા! ભાઈસાહેબ અમે તો પામર છીએ. હવે સાંભળને. ભગવાન થાશે એ ભગવાનપણું આવશે ક્યાંથી? સિદ્ધ થયાને ભગવાન? નમો સિદ્ધાણં. એ ક્યાંથી થયા? બહારથી થયા છે? સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

ચોસઠ પહોરી પીપરમાં તીખાશ ભરી છે. લીંડીપીપર. એ છોટીપીપર નથી હોતી? છોટી પીપર. કદમાં નાની દેખાય છે અને રંગમાં કાળી દેખાય છે પણ અંદરમાં ચોસઠ પહોરી તીખાશ-ચરપરાઈ પડી છે. ઘૂંટે છે ને? ઘૂંટીને બહાર આવે ચોસઠ પહોરી, એ ક્યાંથી આવે છે? પત્થરમાંથી આવે છે? અંદર છે. એટલી નાની, કદે નાની, રંગે કાળી છતાં એમાં ચોસઠ પહોરી (તીખાશ ભરી છે). ચોસઠ પહોરી સમજાય છે? આ ચોસઠ પૈસાનો રૂપિયા કહેતાને

અત્યાર સુધી તો? હવે તમારે સો પૈસાનો રૂપિયો થયો. એમ ચોસઠ પહોર ઘૂંટે ત્યારે એની તીખાશ જે અંદર છે એ બહાર આવે. એમાં છે. એટલામાં તો ચોસઠ પહોરી રૂપિયે રૂપિયો પૂરો ચરપરાઈ... ચરપરાઈ એટલે તીખો રસ છે અને લીલો રંગ છે અંદર. આહાહા..!

એમ ભગવાન આત્મામાં પૂરેપૂરો આનંદ અને જ્ઞાન ભર્યું છે. આરે..આરે..! કેમ બેસે? સમજાણું કાંઈ? ચોસઠ પહોર કીધું ને? ચોસઠ પૈસા સોળ, સોળ આના રૂપિયો. પૂરો ભર્યો છે રસ. એમ ભગવાન આત્મા, પૂર્ણ આનંદ પડ્યો છે ભાઈ! એને ખબર નથી. આહાહા..! એ આત્માને અને આ શરીરને બેને એક માને છે એમ કહે છે. છે ને? **'સ્વ-પરનો ભેદ કરી શકતો નથી.'**

'જે પર્યાય પામ્યો હોય...' પર્યાય એટલે શરીર. **'તેને જ પોતાપણે માને છે;...'** સ્ત્રીનું શરીર પામ્યો તો કહે હું સ્ત્રી. પાવૈયા-હીજડાના શરીર મળે. આ હીજડા થાય છે ને પાવૈયા? તો કહે, અમે હીજડા. અરે..! આહાહા..! બાળકનું શરીર તો કહે, અમે બાળક છીએ. બાપુ! એ તો શરીરની દશા છે, ભાઈ! એ તારી ચીજ નહિ, તું એવો નહિ, તારામાં એ નહિ, એમાં એ નહિ, એમાં તું નહિ. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

'તથા એ પર્યાયમાં પણ જે જ્ઞાનાદિ ગુણો છે...' શરીરની પર્યાય જ્યાં જ્યાં ભલે હોય ત્યાં **'જ્ઞાનાદિ ગુણો છે તે તો પોતાના ગુણ છે અને રાગાદિક છે તે...'** પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ ઉઠે છે-દયા, દાન, વ્રત, કામ, ક્રોધ, આ રળવું, કમાવવું, દુકાને બેસીને થડે આમ કરો.. આમ કરો... એ બધો રાગ-પાપરાગ છે. ..ભાઈ! સાચું હશે એ? ... **'રાગાદિક છે તે પોતાને કર્મનિમિત્તથી ઔપાધિક ભાવ છે;...'** પુણ્ય-પાપનો ભાવ એ કાંઈ આત્માનો સ્વભાવ નથી. કર્મના સંગે ઉત્પન્ન થયેલી મલિન દશા છે એ. આહાહા..!

'વળી વર્ણાદિક છે...' આ શરીરના રંગ આદિ. **'પરમાણુઓનું પલટાવું નાના પ્રકારરૂપ થયા કરે છે.'** રોગ થાય, રૂપાળું થાય, જીર્ણ થાય **'એ સર્વ પુદ્‌ગલની અવસ્થાઓ છે,..'** જડની. **'પરંતુ તે સર્વને આ જીવ પોતાનું સ્વરૂપ જાણે છે.'** જ્ઞાન પણ હું, રાગ પણ હું, શરીરની અવસ્થા પણ હું. ખીચડો કર્યો છે, કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આ ટોડરમલજીએ લખ્યું છે. **'પરંતુ તે સર્વને આ જીવ પોતાનું સ્વરૂપ જાણે છે. તેને સ્વભાવ-પરભાવનો વિવેક થઈ શકતો નથી.'** તેથી સ્વભાવ-સ્વ-ભાવ. સ્વ નામ પોતાનો આનંદ અને જ્ઞાનભાવ અને પરભાવ—પુણ્ય-પાપના ભાવ અને શરીરાદિના પરભાવ, બેનો વિવેક કરતો નથી. કેમ કે પરને પોતાનું માન્યું એટલે પરથી જુદાનું જ્ઞાન કરતો નથી. આહાહા..! આ બધા મોટા એમ.એ. ભણેલા હોય, એલ.એલ.બી.ના પૂંછડા વળગાડ્યા હોય. એ જુદા હશે? એલ.એલ.બી.ની, એમએ.ની કાંઈ કિંમત રહી નથી હવે. આહાહા..!

કહે છે કે આવી ચીજ જે છે ને? જ્યાં જ્યાં પર્યાય શરીરની પામે ત્યાં ત્યાં શરીરની અવસ્થા પુદ્‌ગલની, રોગાદિ થાય જડની, બોલવું થાય એ જડનું અને પોતે ભગવાન જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ ભિન્ન છે. છતાં જ્ઞાનસ્વભાવને, દયા, દાનના વિકલ્પને અને દેહની અવસ્થાને. ત્રણેને પોતાની માને છે. આહાહા..! આનું નામ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ. જેની દૃષ્ટિ અસત્ય અને જૂઠી છે એ આમ માને છે. અને એ જૂઠાનું ફળ ચાર ગતિમાં રખડવાનું છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

स्वदेहे एवमध्यवसायं कुर्वाणो बहिरात्मा परदेहे कथंभूतं करोतीत्याह-

*स्वदेहसदृशं दृष्ट्वा परदेहमचेतनम्।
परात्माधिष्ठितं मूढः परत्वेनाध्यवस्यति।।१०।।

टीका :- व्यापार-व्याहाराकारादीना स्वदेहसद्दशं परदेहं दृष्ट्वा। कथम्भूतं? परात्मनाधिष्ठितं कर्मवशात्स्वीकृतं अचेतनं चेतनेन संगतं। मूढो बहिरात्मा परत्वेन परात्मत्वेन अध्यवस्यति।।१०।।

સ્વદેહમાં આવો અધ્યવસાય કરનાર બહિરાત્મા પરદેહમાં કેવો અધ્યવસાય કરે છે, તે કહે છે -

શ્લોક - ૧૦

અન્વયાર્થ :- (मूढः) અજ્ઞાની બહિરાત્મા (परमात्माधिष्ठितं) બીજાના આત્મા સાથે રહેલા (अचेतन) અચેતન-ચેતનારહિત (परदेहं) બીજાના શરીરને, (स्वदेहसद्दशं) પોતાના શરીર સમાન (द्दष्टवा) જોઈને (परत्वेन) બીજાના આત્મારૂપે (अध्यवस्यति) માને છે.

ટીકા :- વ્યાપાર, વ્યવહાર (વાણી, વચન) આકારાદિ વડે પરદેહને પોતાના દેહ સમાન જોઈને-કેવો (જોઈને)? કર્મવશાત્ બીજાના આત્માથી અધિષ્ઠિત-સ્વીકૃતિ અચેતન (પરના દેહને) ચેતનાયુક્ત જોઈને બહિરાત્મા તેને (દેહને) પરપણારૂપ-અર્થાત્ પરના આત્મારૂપે માને છે.

---

* णियदेहसरित्थं पिच्छिऊण परविग्गहं पयत्तेण।
अच्चेयणं पि गहियं साइज्ज परमभाएण।।९।। मोक्षप्राभृते, कुन्दकुन्दाचार्यः।
स्वशरीरमिवान्विध्य पराङ्गच्युतचेतनम्।
परमात्मानमज्ञानी परबुद्धयाऽध्यवस्यति।।३२-१५।। - ज्ञानार्णवे-शुभचन्द्रः

ભાવાર્થ :- અજ્ઞાની બહિરાત્મા જેવી રીતે પોતાના શરીરને પોતાનો આત્મા માને છે તેવી રીતે બીજાના (સ્ત્રી-પુત્ર-મિત્રાદિકના) અચેતન શરીરને તેમનો (સ્ત્રી-પુત્ર-મિત્રાદિકનો આત્મા) માને છે.

વિશેષ

જેમ પોતાના શરીરનો નાશ થતાં, બહિરાત્મા પોતાનો નાશ સમજે છે, તેમ સ્ત્રી-પુત્ર-મિત્રાદિના શરીરનો નાશ થતાં તે તેમના આત્માનો નાશ સમજે છે. એમ તે પોતાના શરીરમાં આત્મબુદ્ધિ આત્મકલ્પના-કરી દુઃખી થાય છે, અને બીજાઓ પણ શરીરની પ્રતિકૂળતાના કારણે દુઃખી થાય છે એમ માને છે. ૧૦.

શ્લોક-૧૦ ઉપર પ્રવચન

'સ્વદેહમાં આવો અધ્યવસાય કરનાર બહિરાત્મા પરદેહમાં કેવો અધ્યવસાય કરે છે, તે કહે છે-' હવે એ જરી લેશે. શું કહે છે? કે આ દેહાદિને પોતાનું માન્યું, એવું જ બાયડી, છોકરા, કુટુંબનો જે દેહ છે એ દેહ પણ એનો આત્માનો છે એમ એ માને છે. **'સ્વદેહમાં આવો અધ્યવસાય...'** અધ્યવસાય એટલે નિર્ણય કરે છે એમ **'બહિરાત્મા પરદેહમાં...'** પણ એવો અધ્યવસાય કરે છે. આ આનું શરીર, આ બાયડીનું શરીર, આ છોકરાનું શરીર, આ .... એ શરીરને જ આત્મા માને છે. આહાહા..! કારણ કે એને ઓળખાણ તો આંખે શરીરની છે. એનો આત્મા જે છે એનું તો જ્ઞાનનું ભાન નથી એને. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ દસમી ગાથા છે.

***स्वदेहसदृशं दृष्ट्वा परदेहमचेतनम्।**
परात्माधिष्ठितं मूढः परत्वेनाध्यवस्यति।।१०।।

આહાહા..! અન્વયાર્થ લઈએ પહેલો.

'અન્વયાર્થ :- અજ્ઞાની બહિરાત્મા,...' મૂઢની વ્યાખ્યા. **'परात्माधिष्ठितं'** **'બીજાના આત્મા સાથે રહેલા અચેતન-ચેતનારહિત બીજાના શરીરને, પોતાના શરીર સમાન જોઈને...'** પોતાના શરીર સમાન બીજાઓને જોઈને, આ શરીર મારું એમ એ શરીર પણ એના આત્માનું છે. એમ શરીરને જ આત્મા માને છે. આહાહા..! વાત તો સાચી છે. બાયડી-છોકરાને ઓળખે તો શરીરને જ ઓળખે છે ને. એનો આત્મા શું છે એ ક્યાં (ખબર છે). હેં મોહનલાલજી! આત્મા કોણ છે અંદર (એની ખબર નથી). આ મારી બાયડી ને આ મારો છોકરો, આ મારા મકાન. આહાહા..! એનો આત્મા, પોતાના શરીરને જેમ પોતે પોતાને

માને છે, એમ બીજાના શરીરને પણ એ આત્મા જ માને છે. એનું શરીર છે એ એનું આત્માનું છે. આહાહા..! વાત તો બહુ સારી સમજાય એવી વાત છે આ. નૌતમભાઈ! પણ ગૂંચાઈ ગયો છે.

'બીજાના આત્મારૂપે માને છે.' એ બીજાનો આત્મા. એમ. એ શરીર એનું છે અને એ બીજાનો આત્મા એ શરીર. આહાહા..! એનો ભગવાન આત્મા અંદર ભિન્ન છે. શરીર તો અંદર ખોળીયું એક જુદી ચીજ છે આ તો. મ્યાન અને તરવાર બે જુદી ચીજ છે. શરીર તો મ્યાન છે અને તરવાર ભગવાન અંદર રહેલો ભિન્ન ચીજ છે. પણ મ્યાનને દેખીને જ એ માને છે કે એ તરવાર છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! શરીર, વાણી, મનની દશા જે પોતાની માને એ એને આત્મા માને છે. એમ પરના શરીરને જ (આત્મા માને છે). બાયડીનું, છોકરાઓનું, કુટુંબનું, અરે..! નોકરોનું એનું શરીર ઈ બધો આત્મા. આહાહા..!

'ટીકા :- વ્યાપાર, વ્યવહાર (વાણી, વચન) આકારાદિવડે પરદેહને...' પરનો વેપાર દેહાદિનો **'પોતાના દેહ સમાન જોઈને-કેવો (જોઈને)? કર્મવશાત્ બીજાના આત્માથી અધિષ્ઠિત-સ્વીકૃત અચેતન (પરના દેહને) ચેતનાયુક્ત જોઈને...'** ચેતનાયુક્ત જોઈને. આ સચેત વનસ્પતિ નથી કહેતા? સચેત વનસ્પતિ. પણ વનસ્પતિ જડ શરીર છે અને ઓલો ચેતન તો ભિન્ન ચીજ છે. આવે છે ને? ....